

ประชาธิปไตยยุคที่ ๓
ยุคประชาธิปไตยทางตรง
(Direct Democracy)
ประเวศ วะสี

มีหนังสือเล่มหนึ่งชื่อ “การเมืองการปกครองไทย กำลังเปลี่ยนผ่านสู่ **ประชาธิปไตยยุคที่สาม**” โดยพลเอกนายแพทย์บุญลือ วงษ์ท้าว ที่เขียนด้วยความเป็นกลางทางวิชาการที่ให้ข้อมูลความรู้ ภาพรวม แนวโน้ม โดยสรุปว่า ถ้านับยุคประชาธิปไตยเริ่มต้นเมื่อ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ จะแบ่งได้เป็นยุค และให้ชื่อของยุคได้ดังนี้

ประชาธิปไตยยุคที่ ๑ ปี พ.ศ.๒๔๗๕ - ๒๕๑๖ ระยะเวลา ๔๑ ปี = “ยุคอำมาตยาธิปไตย”

ประชาธิปไตยยุคที่ ๒ ปี พ.ศ.๒๕๑๗ - ๒๕๔๙ ระยะเวลา ๓๒ ปี = “ยุคธนาธิปไตย”

ช่วงเปลี่ยนผ่าน ปี พ.ศ.๒๕๔๙ - ๒๕๖๔ ระยะเวลา ๑๕ ปี

ประชาธิปไตยยุคที่ ๓ อำนาจอธิปไตยของปวงชนในระบบประชาธิปไตยอันยังยืนมาจาก
“**ความรู้-คุณธรรม-จริยธรรม**”

ทั้งนี้คุณหมอบุญลืออาศัยฐานความคิดจากนักอนาคตศาสตร์ชื่อดังที่ชื่อ Alvin Toffler ในเรื่องการเคลื่อนย้ายอำนาจ (Power shift) จาก **พละนาภาพ** ➡ **ธนาภาพ** ➡ **ความรู้**

ผมเชื่อเช่นเดียวกับคุณหมอบุญลือว่าการเมืองการปกครองของไทยกำลังจะมุ่งไปสู่ การลงตัวในประชาธิปไตยยุคที่สาม เพราะสังคมไทยได้การเรียนรู้และประสบการณ์มากพอสมควร อีกทั้งมีความก้าวหน้าในการพัฒนาหลายด้าน ซึ่งรวมทั้งเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ ผมอาจเรียกชื่อประชาธิปไตยในยุคที่สามต่างจากคุณหมอบุญลือออกไป แต่อยู่ในโครงสร้างเดียวกัน ว่าเป็นยุค “**ประชาธิปไตยทางตรง**” (Direct Democracy)

ประชาธิปไตยทางอ้อม (Indirect Democracy) **ที่ใช้กันมาจนถึงปัจจุบันเป็นประชาธิปไตยยุคโบราณ ที่พ้นกาลพ้นสมัยแล้ว**

ในสมัยโบราณการคมนาคมไม่สะดวก การสื่อสารข้อมูลข่าวสารมีน้อยและล่าช้า ราษฎรต้องเลือกตัวแทน ที่เรียกว่าผู้แทนราษฎร ชีมา นังเกวียน นังธมมา ไปประชุมที่เมืองหลวง เรียกว่าเป็นประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Represented Democracy) อันเป็นประชาธิปไตยทางอ้อม ประชาธิปไตยแบบตัวแทน แม้มีข้อดีก็ประสบปัญหาหลายอย่างทำให้บิดเบือนไปจากอุดมคติของความเป็นผู้แทนราษฎร เช่น มีการซื้อสิทธิขายเสียง ถูกกลุ่มลอบบิยิสต์ซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่มผลประโยชน์ขนาดใหญ่ ทำให้เบี่ยงเบนไปจากประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ อย่างเช่นในสหรัฐอเมริกาซึ่งถือว่ามีประชาธิปไตยที่มีวุฒิภาวะแล้ว มีสิ่งที่เรียกว่า “หนึ่งคนหนึ่งเสียง” หรือ “One man one vote” แต่เกิดความเหลื่อมล้ำอย่างสุดๆ ที่เรียกว่าปรากฏการณ์ 99:1 อันหมายถึงการพัฒนาเป็นประโยชน์ต่อคน 1 เปอร์เซ็นต์ โดยอีก 99 เปอร์เซ็นต์ไม่ได้ประโยชน์หรือเสียประโยชน์ ความเหลื่อมล้ำสุดๆ ทำให้ทุกอย่างรวนไปหมด ซึ่งรวมถึงการเมืองและระบบรัฐบาล คำถามก็คือ ทำไมคน 99 เปอร์เซ็นต์ ไม่โหวตให้ตัวเองได้รับประโยชน์ นั่นแหละที่แสดงว่ามีความบิดเบี้ยวหรือเบี่ยงเบนเกิดขึ้นแล้วในระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทน

ในปัจจุบันสภาพการณ์ต่างไปจากครั้งโบราณโดยสิ้นเชิงแล้ว ที่การคมนาคมสะดวก ข้อมูลข่าวสารเดินทางรวดเร็วทั่วประเทศและทั่วโลก ประชาชนมีความรู้ความตื่นตัว และมีความสามารถมากขึ้น ลำพังเพียงประชาธิปไตยทางอ้อมไม่เพียงพออีกต่อไปแล้ว จำเป็นต้องมีประชาธิปไตยทางตรงด้วย ที่ประชาชนทั่วประเทศมีบทบาทโดยตรงต่อทิศทางการเป็นไปของบ้านเมืองและการเมือง

ประชาธิปไตยทางตรง การเปิดพื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางปัญญาอย่างกว้างขวาง

สังคมปัจจุบันมีความหลากหลายและซับซ้อน ในสังคมอย่างนี้การใช้อำนาจได้ผลน้อยลงๆ หรือไม่ได้ผลเลย ประเทศไทยปกครองด้วยอำนาจรัฐรวมศูนย์ ซึ่งเป็นระบบปิดที่คนส่วนน้อยใช้อำนาจควบคุม มากกว่าใช้ปัญญา การพัฒนาต่างๆ จึงไม่ได้ผลเท่าที่ควรหรือกลับก่อปัญหามากขึ้น เมื่อปัญหามากขึ้นๆ ก็วิกฤต และไม่มีทางออกจากสภาวะวิกฤตได้ด้วยระบบเดิม ประชาธิปไตยที่ผ่านมาก็ยังมีบ้างก็เพียงการเลือกตั้ง แต่ระบบการปกครองยังเหมือนเดิมหรือยิ่งเพิ่มอำนาจรัฐรวมศูนย์มากขึ้น ฉะนั้นไม่ว่าใครมาเป็นรัฐบาลหรือจะเปลี่ยนรัฐธรรมนูญฉบับแล้วฉบับเล่า ประเทศไทยก็ออกจากสภาวะวิกฤตไม่ได้ เพราะระบบบริหารประเทศเป็นระบบปิด ปิดพื้นที่ทางสังคม และพื้นที่ทางปัญญาทำให้มีพลังสร้างสรรค์น้อย

ประชาธิปไตยทางตรง เป็นการเปิดพื้นที่ทางสังคม และพื้นที่ทางปัญญาอย่างกว้างขวาง

จะกล่าวถึงประชาธิปไตยทางตรง ๒ ระดับ คือ

(๑) **ประชาธิปไตยทางตรงระดับชุมชน** ชุมชนมีประชากรไม่มาก เช่น ๕๐๐ - ๑,๐๐๐ คน ทุกคนสามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องของส่วนรวมได้โดยตรง ดังตัวอย่างเช่น ผู้นำตามธรรมชาติในชุมชน ซึ่งมีประมาณ ๔๐ - ๕๐ คน ก่อตัวกันขึ้นเป็น **สภาผู้นำชุมชน** สภาผู้นำชุมชนทำการสำรวจ**ข้อมูลชุมชน** แล้วนำมาทำ**แผนชุมชน** นำแผนชุมชนเสนอ**สภาประชาชน** คือที่ประชุมของคนทั้งชุมชนนี้คือประชาธิปไตยทางตรง สภาประชาชนพิจารณาตัดทอนเพิ่มเติมและลงมติรับรองแผนชุมชน **คนทั้งชุมชนขับเคลื่อนการพัฒนาตามแผนชุมชน** แล้วทุกอย่างก็ดีขึ้นเรื่อยๆ เพราะเป็นการพัฒนาอย่างบูรณาการ ที่การพัฒนา ๘ เรื่อง เชื่อมโยงอยู่ในกันและกัน คือ **เศรษฐกิจ - จิตใจ - สังคม - สิ่งแวดล้อม - วัฒนธรรม - สุขภาพ - การศึกษา - ประชาธิปไตย** เกิดความพอเพียง ร่มเย็นเป็นสุข และยั่งยืน

ประชาธิปไตยชุมชนเป็นประชาธิปไตยทางตรง ประชาธิปไตยสมานฉันท์ ประชาธิปไตยอัตถประโยชน์ ที่ก่อให้เกิดการพัฒนาทุกด้านบูรณาการกัน ประเทศไทยมีทั้งหมดประมาณ ๘๐,๐๐๐ หมู่บ้าน ถ้าทุกหมู่บ้านทั่วประเทศเป็นเช่นนี้ ฐานของประเทศจะแข็งแรงมาก รองรับประเทศทั้งหมดให้มั่นคง ถ้าหากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคการศึกษา ภาคธุรกิจ ภาคประชาสังคม ภาคการพระศาสนา ภาคการสื่อสารและศิลปะ เข้าร่วมเรียนรู้ มีส่วนร่วม ส่งเสริมสนับสนุน รับข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย กับและจากชุมชน สังคมไทยจะรู้ความจริงของแผ่นดินไทย ต่างจากความไม่รู้และมายาคติต่างๆที่แพร่หลายในสังคมข้างบน เมื่อคนทั้งชาติรู้ความจริง ก็เป็นฐานให้เกิดความถูกต้องต่อไป

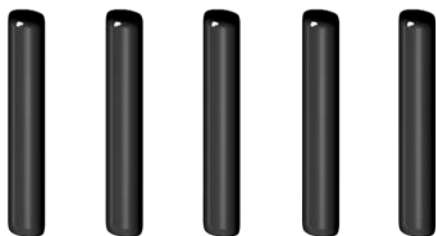
ประชาธิปไตยชุมชน สำหรับชุมชนในเขตเมือง และในหมู่ผู้ใช้แรงงานรับจ้าง ก็ควรเกิดขึ้นด้วยแม้จะยากกว่า ระบบการศึกษามีกำลังคนมากทั้งนักศึกษาและครูบาอาจารย์ ควรจะเข้ามาศึกษาเรียนรู้ว่าจะสร้างประชาธิปไตยชุมชนในเขตเมือง และในหมู่ผู้ใช้แรงงานให้เกิดขึ้นได้อย่างไร

(๒) **ประชาธิปไตยทางตรงระดับชาติ** คนไทยทุกคนทั่วทั้งชาติสามารถมีบทบาทในเรื่องบ้านเมืองได้ดังนี้

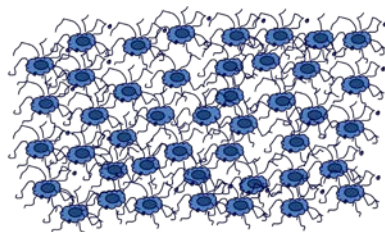
- **ก่อตั้งเป็นกลุ่มศึกษาพัฒนาเรื่องต่างๆ เต็มประเทศ** ผู้ที่สนใจเรื่องของบ้านเมืองในเรื่องหรือประเด็นต่างๆ รวมตัวกันเองอย่างอิสระ (Self-organized) โดยไม่ต้องรอให้ใครมาแต่งตั้ง การแต่งตั้งเป็นวิธีการที่เป็นทางการมีข้อจำกัดมาก การรวมตัวกันเองอย่างอิสระคล่องตัวสอดคล้องต่อความเป็นจริง และมีพลังมากกว่า กลุ่มศึกษาพัฒนานี้มีขนาดเล็ก เช่น ๔ - ๕ คน ๕ - ๖ คน หรือไม่เกิน ๑๐ คน เพราะเป็นจำนวนคนที่รู้จักนิสัยใจคอ และเชื่อถือกันได้สนิท ทำให้มีความสุข ไม่เสียเวลาไปกับความขัดแย้งในองค์กร กลุ่มศึกษาและพัฒนาขนาดเล็กนี้จึงเป็นกลุ่มที่มีความสุข ความคล่องตัว และพลังสร้างสรรค์มาก ศึกษาและพัฒนาในเรื่องที่กลุ่มสนใจ อาจจะเป็นงานในพื้นที่ คือชุมชนดังกล่าวข้างต้น หรือเรื่องตามประเด็น เช่น เศรษฐกิจ การศึกษา สิ่งแวดล้อม ความยุติธรรม คุณภาพเด็ก เยาวชน และครอบครัว หรือการเมือง เครื่องมือของกลุ่มเช่นนี้คือการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ (Interactive learning through action) ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ทรงพลังมาก

เมื่อมีกลุ่มอย่างนี้เกิดขึ้นเต็มประเทศและเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย สังคมจะเปลี่ยนโครงสร้าง จากโครงสร้างทางตั้ง หรือแท่งอำนาจ (รูปซ้ายมือ) เป็นสังคมเครือข่ายคล้ายสมอง (รูปทางขวา)

การเมือง ราชการ การศึกษา ธุรกิจ ศาสนา

โครงสร้างอำนาจทางตั้ง เป็นแท่งๆ

สังคมเครือข่ายคล้ายสมอง

● = กลุ่มศึกษาและพัฒนา

● = เซลล์สมองของสังคม

ซึ่งมีพลังทางสังคมและพลังทางปัญญาสูงมาก กลุ่มศึกษาพัฒนาถ้าประกอบด้วยสมาชิกที่มีความรู้และประสบการณ์ต่างกันจะดีมาก เช่น บางคนเป็นข้าราชการหรืออดีตข้าราชการ บางคนเป็นนักวิชาการ บางคนมาจากภาคธุรกิจ ฯลฯ เพราะความรู้และประสบการณ์ที่ต่างกันเมื่อมาเจอกันจะทำให้เกิดนวัตกรรมในสังคมเครือข่ายคล้ายสมองประชาธิปไตยทั้งทางตรงและทางอ้อมจะเชื่อมกัน

- **ประชาธิปไตยทางตรงโดยการจัดการการสื่อสาร** จัดระบบการรับฟังจากคนทั้งประเทศ ที่มาโดยลักษณะต่างๆ เช่น จากการสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ต หรือทางวิทยุ โทรศัพท์ สิ่งพิมพ์ หรือจากการชุมนุมเรียกร้อง เดินขบวน การอภิปราย หรือทางอื่นใดก็ตาม หากมีการรับฟังข้อเสนอแนะ ดีชม ท้วงติง ร้องทุกข์ ซึ่งเกิดขึ้นทั่วประเทศ แล้วนำไปวิเคราะห์ สังเคราะห์ นำไปสู่สาธารณะให้ช่วยกันคิดวิเคราะห์เพิ่มเติมต่อยอด หรือนำสู่ผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งทางวิชาการ ทางปฏิบัติ และทางนโยบาย

กระบวนการเช่นนี้ก็คือ การที่คนไทยทุกคนมีส่วนร่วมโดยตรงในการสร้างความรู้และนโยบาย อันนำไปสู่การปฏิบัติได้โดยง่าย เพราะเป็นกระบวนการสาธารณะที่มีคนรู้เห็นร่วมกัน ด้วยทั้งประเทศ

นี่คือที่กล่าวว่าประชาธิปไตยทางตรง คือการเปิดพื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางปัญญาอย่างกว้างขวาง ประเทศไทยจะเกิดพลังสร้างสรรค์อย่างมหาศาล ทั้งพลังทางโมตรียิต พลังทางสังคม พลังทางปัญญา และพลังทางการจัดการ อันจักทำให้ประเทศหลุดออกจากสภาวะวิกฤต ไปสู่ความเจริญอย่างแท้จริง

เพื่อนคนไทยครับ ทั้งที่เป็นนักการเมืองและมีใช่ อย่าถอยหลังกลับไปสู่การเมืองยุคที่ ๑ หรือยุคที่ ๒ อีกเลย โอกาสอยู่ต่อหน้าเราแล้วที่จะเคลื่อนไปข้างหน้าสู่ประชาธิปไตยยุคที่ ๓ ยุคประชาธิปไตยทางตรง หรือการเปิดพื้นที่ทางสังคม และพื้นที่ทางปัญญาอย่างกว้างขวาง